

2. Kép és szöveg

2.1. Az özönvíz

Az 1. ábrán látható (diszkurzív) illusztráció Kass János *Az özönvíz* című szitanyomatát mutatja 1962-ből (forrása: KASS: 1997. 163).

A Noéval, az Ószövetség első pátriárkájával kapcsolatos legfontosabb tudnivalókat lásd a 6. fejezet 1.2.1. pontja alatt.

1. ábra

2.1.1. Kass János (1. ábrán látható) szitanyomata a már megfeneklett hajót jeleníti meg, leengedett horgonnyal. Ellentétben Kass más Noé-ábrázolásával (például *Noé*, 1970., lásd a 6. fejezetben az 5. ábrán), a pátriárka itt nem a hajó orrán áll, hanem a kajüt ablakából lelkendezik a tisztuló égboltra, amelyen még sötét folt a Nap. Alul, a megenyhült víz színén a galamb tükröképe.

2.1.2. Az illusztráció felső harmadában a művész szép kalligrafikus nagybetűivel (idézőjelben) a következő verbális nyelvi részlet olvasható:

„... KINYITÁ NOÉ A BÁRKA ABLAKÁT... ÉS KIBOCSÁTÁ A GALAMBOT, ÉS AZ NEM TÉRE TÖBBÉ ŐHOZZÁ VISSZA...”

A vizuális összetevő nagyjából az applikáció végén levő „és az nem tére többé ő-hozzá vissza” kifejezéssel megfeleltethető mozzanatot jeleníti meg.

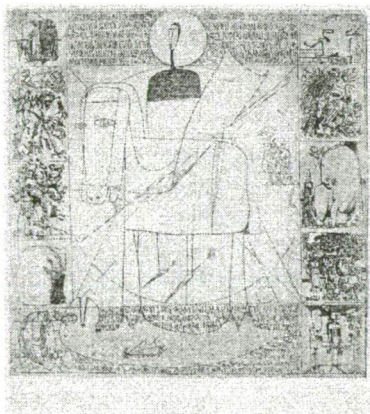
Az applikáció tehát idézet, ószövetségi szövegrészletek alkotják, amelyeknek közvetlen verbális ko(n)textusa az 1 Móz 8,6 és 12. (Vö. a Károli Gáspár-féle Biblia meg-

felelő szöveghelyeivel, például a *Biblia 5.0 – Az Írás* című CD-ROM, Arcanum DataBases Kft. Budapest, 1997. anyaga alapján.)³ A diszkurzív illusztráció vizuális és verbális nyelvi összetevője alapján ugyanarra a világfragmentumra utal, mondhatni, totálisan (direkt módon) koreferensek.

2.2. Szent György

A 2. ábra Kass János *Szent György* című rézkarcát mutatja 1965-ből (forrása: KASS: 1997. 115), a 3. pedig a *Szent György* című rajzot (forrása: KASS: 1992. évszám és oldalszám nélkül).

György a keresztény lovagok, városok, várak, templomok és ispotályok védőszentje. 1222-től Anglia hivatalos patrónusa is. Attribútumai: lovagi vértet, kard, pajzs, lándzsa, vörös kereszt zászló, ezüst ló, sárkány⁴, megszabadított szűz (Küthereia és áprilisi Föld). A sárkányölő mondája a 11. században kapcsolódott össze a vértanú nevével. A sárkányt mint az ördög megtestesítőjét „általában óriáskígyóra emlékeztető alakban ábrázolják, páncéllal, szarvakkal, a hátán tüskékkel, szárnyasan, ragadozó mancsokkal és mérget vagy tüzet okádó krokodilusfejjel” (SEIBERT: 1986. 276).

2. ábra

3. ábra

A *Legenda Aurea* mint a szentek legendáinak legfontosabb forrása a következőképpen meséli el a sárkány megölésének történetét (102-103):

A kappadókiai származású György vitéz elvetődött egyszer Libya provincia Silena nevű városába. A város mellett volt egy tenger nagy tó, abban lakott egy dögletes sárkány... Hogy haragját csillapítsák, a polgárok kénytelen-kelletlen két juhot adtak neki naponta, különben a város falaira rontott, és úgy megfertőzte a levegőt, hogy nagyon sokan behaltak. Amikor a juhek már fogytán voltak, és többet szerezni

sem tudtak, úgy határoztak, hogy a juhok mellé egy-egy embert adnak. Sorsot vetettek hát az összes fiún és leányon, és a sors nem tett kivételt.

Mikor már majdnem minden ifjút és hajadont fölfalt a szörnyeteg, a sors választása a király egyetlen leányára esett, őt ítélve a sárkánynak...

Szent Györgyöt éppen arra vitte az útja. Meglátta a síró leányt, s megkérdezte, miért búsul...

Amíg így beszélgettek, hát jött a sárkány, kidugva fejét a vízből... György erre lóra pattant, keresztet vetett, és vakmerőn a közelgő sárkányra rontott. Lándzsáját nagy erővel megforgatta, s magát Istennek ajánlva, a sárkányt súlyosan megsebesítette és a földre terítette...

„Ne féljetek! Azért küldött engem az Úr, hogy a sárkány fenyegetésétől megszabadítsalak benneteket. Higgyetek Krisztusban, keresztelkedjétek meg mindnyájan, s máris megölöm a sárkányt.” Ekkor a király egész népével együtt felvette a keresztiséget, Szent György pedig kardot rántva megölte a sárkányt... Ezután Szent György négy dolgot kötött röviden a király lelkére, hogy tudniillik gondoskodjék Isten templomairól, tisztelje a papokat, buzgón hallgasson misét, és ne feledkezzen meg a szegényekről...

2.2.1. A rézkarc (a 2. ábrán) és a rajz (a 3. ábrán) azt a jelenetet láttatja, amint a lovag lándzsájával leteríti a várost sanyargató, mérges leheletű szörnyet, s ezzel megmenti a szüzet (is). A figura és a szörnyeteg is hordozza szokásos jegyeinek nagy részét (mindkét képen).

A rézkarcon (a 2. ábrán) felül, a szent feje körül szép kalligrafikus nagybetűkkel Juhász Ferenc *Babonák napja, csütörtök: amikor a legnehezebb* című költeményéből olvasható egy rövid betét, ami alul, a sárkány teste tájt megismétlődik. Ez a betét nem található meg a (3. ábrán látható) rajzon.

2.2.2. Az 1963-ban keletkezett *Babonák napja...* „egyszerre szerelmes vers és a hazaszeretet verse, amely mögött felsejlik az 1956-os forradalom leverése utáni korhangelés és a tragikus alternatíva végiggondolása” (BODNÁR: 1993. 46). Terjedelmi okokból itt csupán néhány részlet következhet a költeményből:

Ácsorgok mélázva a kő-villany-szigeten:
az Oktogonon.

...

Ez a tér a virágzó kő-magány
Galapagos-szigete.

Magam vagyok.

A tér, mint kivilágított óriáskerék forog,

...

Szívem az égre feszítve látja sorsát:
mint óriás színes agyvelő,
villany-térkép vibrál fölöttem:
Magyarország.

...

Gyíkbőrbe bújt asszonyok,
kígyóbőrbe bújt férfiak.
És éhesek.

És szomjasak.

...

Hová megyek?

Mit énekelek?

„Ments meg uram engem a gonosztól!”

A harmadik napon a legnehezebb, a harmadikon.

El kéne szaladni.

Itt kéne maradni.

Ögyelgek a villansörhabet.

Bár ordítóznék, mint a gyerek, aki valamit szeretne,
ordítóznék, de mindenki kinevetne.

És fölmásznék rád villany-érháló-Magyarországra,

feküdnék neon-agyadon,

hogy lássák az átsugárzott bordák

között megdagadt szívemet.

Amely tied.

...

Én nem kiáltok,

nem mondok átkot,

csak állok az esős szívárvány-vadonban,

szájamból nagyanyám szava lobban:

„Ments meg uram az Egyszarvú lótól, a Négymellű madártól,

ments meg uram a Pikkelyes kostól, a Vonító virágtól,

ments meg uram az Ugató békától, a Patás angyaltól,

ments meg uram engem, ments meg a gonosztól!”

...

Mit akarok?

Mit akartam?

Magamat szívedbe kapartam,

mint akna-tűzben a föld-anyja

hasába a bozontos-arcú kis katona:

...

Magam vagyok.

Veled vagyok.

...

Én elhiszem

hogy puha álcádat leveted,

megépiül hited,

s arany-mozaik szárnyaid kibontod,

kigöngyölöd a nyálás, puha ragacsból,

kitinszerkezete megszikkad, megszilárdul,

hártájja megszárad, kifeszül,

hogy kilüktetsz a kékeres lucskoból,

s az idő méhe csendesen bezárul.

Mert tudom, hogy a sorsom a te sorsod.

Itt állok egyedül.
 Ázott fejemet lehajtom.
 A harmadik napon a legnehezebb, a harmadikon.
 Csütörtök este van.
 Nem átkozom magam.
 Nem siratom.

S elindulok hazafelé, ázottan, életre-szántan,
 a kék, zöld, piros esőben, a szocializmus korszakában.

(Juhász Ferenc: *Babonák napja, csütörtök: amikor a legnehezebb*)

A fenti részletek között az első idézőjelben tényleges imatöredék szerepel („Ments meg uram engem a gonosztól!”), amely a „Getsemáné kertben imádkozó Jézust idéz”-i (CSÚRI: 1987. 383), a másodikban laikus ördögűző fohász, mely „egy fikatív ősi magyar hiedelemvilághoz, lényegében a pogány magyar múlthoz teremt kapcsolatot” (CSÚRI: 1987. 390). Kass János az utóbbit applikálta *Szent György* című rézkarcára (lásd a 2. ábrát). A zsolozsmatöredékek Juhász Ferenc költeményében egyértelműsítik azt az állapotot – állapítja meg CSÚRI KÁROLY –, amely szerint „a földi Oktogon magyar világa, az ’esős szivárvány-vadon’, ahonnet a költő-elbeszélő *Istenhez* fordul segítségért, emblematikusan a *bűn* állapota, a *pokol* birodalma, s benne a *gonosz* kísért” (CSÚRI: 1987. 381). Az illusztráción (a 2. ábrán) olvasható betét verbális kontextusa kijelöli: egyfelől az Oktogon Galapagos-szigetére, másfelől a Biblia Getsemáné kertjére, s nem utolsósorban a „föld-anya”, az újjászületés pogány mítoszára is vonatkoztatja a vizuális összetevő tematikáját – „a szocializmus korszakában”.

A rézkarc vizuális és verbális nyelvi összetevői (a 2. ábrán) ily módon meglehetősen távoli történelmi, kulturális és társadalmi-politikai kontextusokat kapcsolnak együvé, más szóval: inkább motivikusan (vagy metaforikusan) koréferensek. A *Babonák napja, csütörtök: amikor a legnehezebb* költeményből származó betét mintegy az Oktogon-Galapagos közegébe ágyazza a kép tematikáját. Ekképp válhatott Szent György hivatottan a korabeli Magyarország nem hivatalos patrónusává. A 3. ábrán látható (betét nélkül készült) rajz erre direkt módon nyilvánvalóan nem képes.

2.2.3. Szent György viszonylag ritkán fordul elő a klasszikus magyar lírában. Juhász Gyula *A szabad jövő lovagjai* (1927.) című költeményén kívül nemigen találni rá példát.

A SZABAD JÖVŐ LOVAGJAI

Szent György lovag a sárkányt győzte le,
 A sárkánynak volt tizenkét feje,
 A sárkány, mely bennünket porba fú,
 Ezerfejű és millió karú!

Dalokkal öt hiába altatod,
 Dologgal öt hiába áltatod,
 Ő mindig többet követel: Szived,
 Agyad, véred, mind, mind hozzáviszed!

Szent György lovagja a jövőnek az,
Ki nemcsak vallja, hogy vesszen e gaz,
De harcol is kitarót ellene,
Mert küldi az Igazság szelleme!

Áldott, akit nem bódít e fene
Baziliskuszknak bűvölő szeme,
Ki tudja, hogy ős ellensége ez
S feléje eszmét és erőt szegez.

Igazságdárdák, vígan szálljatok,
Vén szörny szívébe eltaláljatok,
Romlott szívébe, amely szívtelen:
A kegyetlennek nincsen kegyelem!

Juhász Gyula lovagja korabeli Szent György, aki az igazság és az eszmények dárdaival kész harcolni és diadalmaskodni az „Ezerfejű és millió karú” sárkányon. A „vén szörny” a pogányság, a babona, a hazugság, a nyomor, a szegénység, az emberalázás stb. megtestesítője, illetőleg okozója. Az „ős ellenség”, akire nagyjából egy időben a Psalmus Hungaricus is mennydörgött (lásd a 6.1.3. alatt). Juhász Gyulának épp elég oka akadt haragudni ott, ahol különben magmód, „halkan ballagott”.

4. ábra

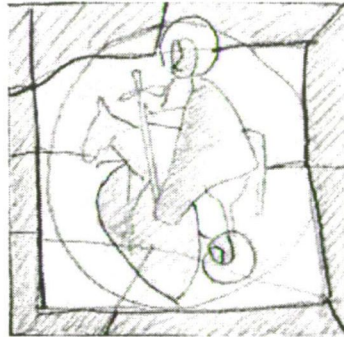

5. ábra

2.2.4. Az egyik magyar – rajz szakos hallgatóm (szemináriumi foglalkozáson) a következő verbális nyelvi leírást rendelte a dekontextualizált (szerző és cím nélkül megadott) 2. ábrához.

„Kötődöm a klasszikus kultúrához, a hagyományokhoz. Úgy vélem, hogy a régebbi korokban mindennek megvolt a maga helye, az emberek meghatározott, jól működő rendszerben éltek. Ez a kép a múlt csillogását idézi számomra, jól látható, közérthető módon. – A keretes kompozícióban a főfigura a középpontban helyezkedik el úgy, hogy síkjában előrébb van a keretnél, de átnyúlik abba, alul szervesen kapcsolódik ahhoz. Világos kör fogja át. A keretet kisebb képek (például cet), fölül talán idézetek (amiket nem tudok kiolvasni) alkotják, sötétebb tónusa kiemeli az illusztráció középső, világosabb részét. A főfigura stilizált középkori lovag, karddal, pajzsával, lándzsával, a feje körül dicsfény. A lovagot a keret alsó szegmensével szürreális figura köti össze, amely mintha az alsó világban heverne, de a ló lábainak meghosszabbításával, mintegy a lovag tükörképeként, jól illeszkedik a rendszerhez. A kép egy kicsit talán korunk sekélyességének kritikája is.”

A 4., az 5. és a 6. ábrán látható vázlatokat pedig SÓLYOMVÁRI NOÉMI másodéves magyar – rajz szakos hallgatóm készítette az itt dokumentált verbális nyelvi reprezentáció alapján.

6. ábra

Megítélésem szerint SÓLYOMVÁRI NOÉMI adekvát módon interpretálta a rendelkezésre álló verbális nyelvi anyagot, és szép vázlatokat készített.

3. Kép – angol és magyar nyelvű szöveg: Hamlet és Claudius, a király

A 7. ábra Kass János *Hamlet*, a 8. pedig *Claudius, a király* című színes rézkarcát mutatja 1980-ból (forrása: KASS: 1997. 186, 188).